

Migráció és mimetizmus*

Tóth Péter (Szegedi Tudományegyetem)

Absztrakt

Ennek a dolgozatnak nem célja a migráció jogi aspektusainak vizsgálata, sem pedig annak biztonságpolitikai elemzése, hanem a jelenség általános elméleti megközelítése, különös tekintettel a konfliktusok eredetének kérdésére vonatkozóan, érintve a vallás és erőszak problematikájának szempontját. A vallástudomány területét illetően amellet a gondolati alapállás mellet kívánok érvelni, amely szerint a vallás, mint kulturális vagy civilizációs törésvonal önmagában nem jelenti a konfliktusok illetve az erőszak közvetlen okát. Tehát a nemzetközi migrációt illetően az állítom, hogy a konfliktusok sokkal inkább a globális rivalizálásban gyökereznek, mintsem valamilyen vallási vagy kulturális különbségben. Véleményem szerint a migrációt magyarázó klasszikus elméletek nem képesek megragadni a konfliktusok alapvető okát, eredetét. Úgy gondolom ennek oka az, hogy általánosságban ezek az elméletek a migráció jelenségét pusztá gazdasági tényezőkre vezetik vissza, és figyelmen kívül hagyják az emberi vágy és erőszak problematikáját. Ahogyan azt Gyáni Gábor is megjegyzi, a vándorlás pszichológiai értelmezése és vizsgálata ráirányítja a figyelmet a kulturális és lelki faktorokra az egyéni kívüli közgazdasági és szociális tényezők mellett (Gyáni, 2003). Meglátásom szerint René Girard mimetikus elmélete, azon belül is a mimetikus vágy koncepciója jól használható és gyümölcsöző megközelítést jelenthet a migrációkutatás számára, mivel az emberi tényezőre fókuszál antropológiai szinten, illetve Girard szisztematikus összefüggést tár fel a vágy és az erőszak között. Girard mimézis koncepciójára támaszkodva egy olyan sajátos és plauzibilis elméleti és értelmezési keret felvázolására teszek kísérletet, amely adekvát módon képes leírni a migráció motivációs háttere és a konfliktusok eredete közötti kapcsolatot.

Kulcsszavak: migráció, mimézis, vallás, erőszak, René Girard

1. Bevezetés

Vallás, erőszak, migráció – ezek a szavak olyan jelenségeket reprezentálnak, amelyek végigkísérik az emberiség történetét. Az egyre növekvő mértékű nemzetközi migrációt a terrorizmus globálissá válása kíséri (Löwiné Kemenyecski, 2015). Korunkban geopolitikai szinten a vallások – kiváltképp azok, amelyeket szélsőséges csoportokkal hoznak összefüggésbe – egyre növekvő fontosságú szerepet játszanak a globális szintéren. Napjaink társadalmi-politikai diskurzusában a vallás és erőszak kérdésköre elsősorban a migráció kontextusában aktualizálódik (Fischl, 2013). Ez olyan általános kérdésfelvetéseket implikál, minthogy a „civilizációk összezapásának” korában élünk (Huntington, 1998)? Vajon a vallási és kulturális különbségek alapozzák meg a konfliktusokat és eredményeznek erőszakot, vagy talán az ember természeténél fogva hajlamos az agresszióra?

Úgy gondolom, a probléma megközelítése során az emberi tényezőből kell kiindulni, mivel mind a vallás, mind az erőszak és a migráció alanya az ember. Tehát az első kérdés, amelyet fel kell tenni, hogy miért vállalkozik valaki migrációra?

* Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP–19–3-SZTE–307 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

2. A migráció főbb elméletei

A migráció legfőbb motivációs tényezője a magasabb életszínvonalra való törekvés, az egyéni életminőség javítása. „*A tartózkodási hely ideiglenes vagy végleges megváltoztatása emberi szükséglet, az ezt motiváló tényezők századok óta változatlanok, legegyszerűbben megfogalmazva a migráció mögött az egyéni életminőség javítása húzódik.*” (Hautzinger – Hegedüs – Klenner, 2014, 6) Legegyen szó akár a Maslow-piramis által körvonalazott alapvető szükségletekről (Ritecz, 2002) vagy más anyagi okokról, mint a migráció fő mozgatórugóiról, a lényeg, hogy a potenciális migránsok ugyanazon egzisztenciális feltételekre vágyanak, mint amellyel a már kivándorolt társaik vagy a célországban élő emberek rendelkeznek, vagy legalábbis hiszik(!), hogy rendelkeznek.

Leegyszerűsítve ez a paradigma húzódik meg a migrációt magyarázni kívánó valamennyi klasszikus elméletben.

Az első klasszikus magyarázati modell Edgar G. Ravenstein nevéhez köthető, aki a migrációt az ún. taszító-vonzó tényezők („*push and pull*”) összjátékaként írja le. Tehát a rossz körülmények egy adott helyen nyomást gyakorolnak az egyénre, hogy elhagyja lakhelyét, míg a máshol lévő pozitív feltételek pedig vonzólag hatnak. Ilyen taszító tényezők lehetnek például a súlyos adóterhek, az elnyomó törvénykezés, vagy a kedvezőtlen klimatikus viszonyok. Azonban mindezekon túl maga Ravenstein is kiemeli az anyagi helyzet javítása iránti emberi vágyat, mint a legfőbb motivációs faktort (Hautzinger et al., 2014).

A *neoklasszikus gazdasági modellek* (mind a makro-, mind a mikroelmélet) szerint a migráció tulajdonképpen a jövedelem maximalizálása érdekében hozott egyéni döntéseken alapul. A *makroelmélet* képviselői a nemzetközi migráció okát a nemzetközi bérek közötti különbségekre vezetik vissza. Amennyiben egy adott régióban túlkínálat van a munkaerőből, ott tendenciózusan csökkennek a bérek, míg ahol a tökéhez képest munkaerőhiány lép fel, ott magasabbak a fizetések, így ezen modell szerint az így kialakuló területi bérkülönbségek indukálják a migrációt. A mikroelmélet pedig az elvándorlást kiváltó egyéni döntést a migrációval járó költségek (mint például az utazással, munkakereséssel, beilleszkedéssel, nyelvtanulással stb. járó költségek) és a várható nyereség összehasonlítására vezetik vissza. Mindkét elméletben a nettó profit maximalizálása áll a középpontban, lényegében tehát a költség-haszon elvről van szó (Sík, 2001).

A *migráció új közgazdasági elmélete* alapján az a fontos kutatási szempont artikulálódik, hogy a tudományos elemzés során nem az elszigetelt egyént, hanem a családot, háztartást, vagy egyéb kisközösséget érdemes alapul venni a migrációs döntéshozatali folyamat vizsgálatakor. Ezen elmélet szerint a migráció célja a család bevételeinek növelése és a jövedelemforrások diverzifikációja, tehát az általános anyagi kockázat csökkentése (Hautzinger et al., 2014; Huzdik, 2014).

A modern migrációs elméletek közül a *kapcsolathálózati megközelítés* tekinthető a legnépszerűbbnek. Ez a koncepció rávilágított arra, hogy a kapcsolathálózatoknak óriási szerepe van a migráció különböző fázisaiban, már a potenciális elvándorlók vonatkozásában is. Könnyen belátható, hogy nagyobb valószínűség-

gel vállalkoznak migrációra azok, akik már rendelkeznek kapcsolatokkal az adott célországban, illetve amikor már sokan kivándoroltak az adott közösségből vagy közülük többen is rendelkeznek migrációs tapasztalattal. A migráns kapcsolathálóknak tehát mind a migráció kibontakozásában, annak fenntartásában, de a bevándorlók fogadó országbeli kezdeti és hosszú távú adaptációjában is komoly szerepe van.¹ A telekommunikációs eszközök fejlődésével még inkább erősödik a kapcsolathálózatok szerepe és hatása (Hautzinger et al., 2014).

Thierry Warin és Andrew Blakely központi állítása szerint az úgynevezett „hálózati hatások” *csordaviselkedésként* vagy *mimetizmusként* írhatók le. Egy potenciális migráns pusztán azon az alapon is dönthet egy adott célországba való kivándorlás mellett, hogy ott már számos honfitársa él, függetlenül attól, hogy a várható jövedelmek illetve életviszonyok esetleg még kedvezőbbek lehetnek egy másik országban, ahol viszont nem rendelkezik számottevő kapcsolati tőkével. A szerzők szerint sok esetben elmondható, hogy ha a potenciális bevándorló megfelelő ismeretekkel rendelkezett volna a korábban már emigrált honfitársak szociális és gazdasági helyzetéről, akkor más célországot választott volna. A csordaviselkedés az információáramlás fontosságát implikálja a migrációs döntéshozatal komplex folyamatában. Az információhiány, illetve a hiányos információk a migrációs döntéshozatali folyamatban kiszolgáltatottabbá teszik az elvándorlásra készülöket, tehát sokkal inkább arra kényszerülnek, hogy a már elvándorolt honfitársaikon tájékozódjanak, hogy őket kövessék és *utánozzák*, mert azt feltételezik, hogy ők több információval rendelkeznek (Warin – Blakely, 2009).

Warin és Blakely rámutattak az utánzás fontosságára a migrációban, ám a mimetizmust pusztá hordaviselkedésnek tekintik. René Girard szerint az utánzás, illetve mimézis az emberi kapcsolatok alapvető tényezője, tehát a mimetizmus sokkal többet jelent, mint pusztá csordaviselkedést (Girard, 2013).

A migrációt magyarázó főbb elméletek áttekintéséből a jelen tanulmány aspektusából két fontos szempont adódik. Az egyik, hogy a tudományos elemzés során az embert nem zárt individuumként, hanem mint a kapcsolatrendszereibe beágyazódott és azok által nagymértékben meghatározott alanyként érdemes tekintetbe venni. A másik pedig az utánzás fontossága a migrációban. Azonban egyik modell sem ad választ a konfliktusok eredetére. Girard mimetikus elméletének elsődleges újszerűsége abban ragadható meg, hogy szisztematikus összefüggést lát a mindenhol és mindenkor jelenlévő utánzás és erőszak között. Felmerül a kérdés, hogy az utánzás hogyan vezethet erőszakhoz?

¹ Ugyanakkor fontos azt megjegyezni, hogy nem minden esetben tapasztalható pozitív korreláció a hálózatok megléte és a migráció valószínűsége között. Például, ha egy adott országban már nagyszámú bevándorló telepedett le, az csökkenti a foglalkoztatási és munkalehetőségek körét a további bevándorló-aspiránsok számára, így ebből adódóan a potenciális elvándorló egy másik célországot választ.

3. René Girard mimetikus vágyelmélete

René Girard mimetikus elmélete három összefüggő koncepcióból áll: mimetikus vágyelmélet, bűnbakmechanizmus és bibliai reveláció (Girard & Williams, 1996; Kirwan, 2005). Jelen tanulmányban a mimetikus vágyelméletre koncentrálok.

Girard szerint az emberi vágy alapvetően utánzásos természetű, tehát másvalakin – modellen vagy közvetítőn/mediátoron – keresztül artikulálódnak bennünk vágyaink, amelynek vannak pozitív és negatív következményei. Girard a mimetikus kapcsolatok két alapvető típusát határozza meg: a külső és a belső közvetítés esetét (Girard, 1966). A *külső közvetítés* arra a mimetikus helyzetre utal, amikor a modell valamilyen módon – térben, időben, társadalmi helyzetben, stb. – távol van a vágyakozó alanytól. Ez tekinthető a mimézis ártalmatlan formájának, amely tulajdonképpen nem hordozza magában a konfliktus kialakulásának veszélyét. A mimézisnek ez a pozitív oldala alakítja ki és fejleszti a társadalmi együttéléshez szükséges valamennyi képességet.

A problémák akkor kezdődnek, amikor az alany és a modell közös vágya valami olyasmire irányul, amiből nagyon kevés van, illetve nehezen hozzáférhető, vagy természete szerint nem osztható meg. Ilyen lehet például egy vezetői pozíció, vagy valakinek a szerelme. Ez már a *belső közvetítés* esete, amikor a modell térben/időben/társadalmi státuszban közel áll az alanyhoz. Ebben az esetben már a modell is óhatatlanul belekerül a mimetikus spirálba. Ugyanis az alany vágyakozása a modell által birtokolt tárgy iránt annak felértékelődését eredményezi a modell számára, így az növeli a tárgyhöz való ragaszkodását. Ezt érzékelve a vágyakozó alany elsajátítási törekvése fokozódik, amire a modell még nagyobb birtoklási vágygal és ellenállással reagál. Az így kialakuló mimetikus spirálban jól érzékelhető az eszkaláció, és az eredeti modell is vágyakozó alannyá válik a saját maga által birtokolt tárgy viszonylatában, hiszen az ő vágyát az eredeti vágyakozó alany szenvedélye tüzezi, így abból mintegy modell válik számára. Tehát a közös vágy megerősíti a tárgy értékebe vetett hitet, míg nem a valorizáció eszkalációja során a felek már teljesen elrugaszkodnak a tárgy objektív értékétől, és már maga a versengés és a presztízsért folytatott harc az, ami abszolút értéket kölcsönöz a közösen vágyott dolognak. A valorizáció növekedésével párhuzamosan emelkedik a rivalizálás intenzitása is, amely erőszakhoz vezethet. A mimézis fokozódásával a tárgy egyre inkább háttérbe szorul, míg nem gyakorlatilag jelentéktelenné válik. Ezen a szinten a riválisok teljes mértékben egymásra fixálódnak, és a vágy helyét átveszi a kölcsönös erőszak. A csapást ellencsapás követi, és a felek most már a másik vágya helyett egymás ellenállását utánozzák. Kívülállóként nézve a két rivális egyre inkább hasonul egymáshoz, egymás tükörképeivé, duplikátumaivá válnak, holott az ő belső perspektívájukból a lehető legkülönbözőbbnek tekintik egymást (Girard, 2013).

Mindez a mimetikus kapcsolati struktúrák legalapvetőbb szintje, hiszen azoknak nem pusztán kettő alanya lehetséges, hanem korlátlan számú résztvevővel gyakorlatilag végtelenül sok kombinációban nyilvánulhat meg. Például egy alany egyszerre több modellhez is kapcsolódhat, vagy éppen fordítva, egyszerre több

alany imitálhatja egyazon modell vágyát. Vagy éppen az is lehetséges, hogy egy személy az egyik mimetikus viszonyrendszerben, mint vágyakozó alany, egy másikban, pedig mint modell van jelen. Sőt, a modell vagy közvetítő nem szükségképpen hús-vér ember, hanem lehet az egy fiktív karakter, de akár egy ideológia, szimbólum, eszme is, bármi, amelynek presztízst tulajdonít az alany (Girard, 1966). Tehát a mimézis, mint kapcsolati mátrix – az utánzás mechanizmusán alapulva – képes rendkívül komplex viszonyok leírására is, feltárva a konfliktusok eredetét. Mármost mindez hogyan is kapcsolódhat a migrációkutatáshoz?

4. Következtetések

A migrációt sokféle módon lehet tipizálni, de a gyakorlatban aligha lehetséges tisztán elkülöníteni az egyes típusokat, mivel azok általában összetett módon nyilvánulnak meg. Mindenesetre a migrációt kiváltó okokat két nagyobb csoportra lehet osztani. Az egyik a kényszmigráció esete, amikor az elvándorlást kiváltó döntés háttérében egy kényszerítő körülmény áll, mint például természeti katasztrófa, háború, üldöztetés. A másik csoport az önkéntes migráció, amely esetben a vándorlás önkéntes elhatározás eredményeképpen jön létre. Ennek háttérében jellemzően valamilyen gazdasági-anyagi érdek áll, mint például a munkavállalás, tanulás (Kanyó – Löwi, 2017).

Girard elméletére alapozva véleményem szerint az első csoportot hívhatjuk „szükségletalapú” migrációnak. Ebben az esetben önmagában a vágnak kevésbé van jelentősége, hiszen kényszerhelyzetről van szó.

Az önkéntes migráció esetében pedig általánosságban nem a létszükségletek kielégítéséről van szó, hanem az anyagi keretfeltételek által meghatározott jobb életszínvonal elérése áll az elvándorlást motiváló döntés középpontjában. Itt már sokkal inkább arról van szó, hogy a vándorlás úti célját a vágyott, vélt vagy valós szociális és anyagi feltételek jelölik ki (Hautzinger et al., 2014). Ezt támaszthatja alá az az általános nemzetközi migrációs trend is, hogy a vándorlás iránya a szegényebb és fejletlenebb országokból a gazdagabb és fejlettebb országok felé mutat (Ekéné Zamárdi, 2003). Könnyen belátható, hogy ennél a kategóriánál már sokkal nagyobb szerephez jut a vágy, így ezt „vágyalapú” migrációnak nevezem.

Amit „szükségletalapú” migrációnak nevezek, az tulajdonképpen megegyezik a kényszmigráció kategóriájával. A másik típus, az általam „vágyalapú” migrációnak aposztrofált csoport pedig az önkéntes migráció motivációit és céljait veszi alapul. A felszínen ez egy pusztán átcímkezésnek tűnik. Azonban úgy gondolom, a mimetikus elmélet kontextusa önmagában a migráció jelenségének egy újfajta szempontú interpretációját jelenti.

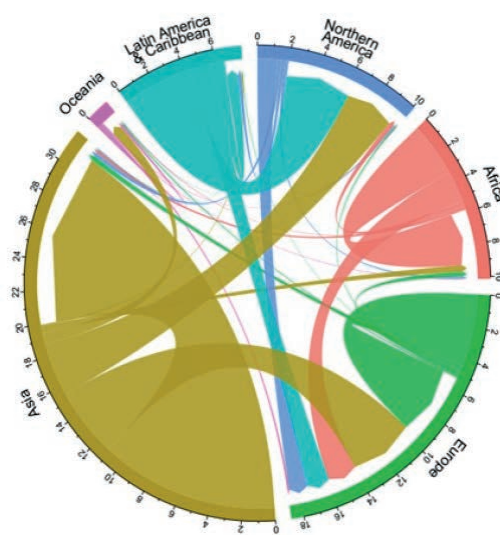
Girard belátásai rávilágítanak arra, hogy a mimézis milyen alapvető szinten vezérli az emberi kapcsolatokat, valamint arra, hogy miként vezet ez globális versengéshez és rivalizáláshoz. A modern világban tulajdonképpen a globálisan kiterjedt belső közvetítéssel van dolgunk. A fejlett technológia lényegében eltörli a különbségeket, amely a sok pozitív fejlemény mellett számos negatívummal is jár. A vágnak manapság semmi sem szab határt. Ma már lehetséges a vágykeltő

dolgok és eszmék terjesztése világszerte, a marketing révén gyakorlatilag erre saját és önálló iparág épült ki, valamint térbeli szempontból is lehetséges az, hogy az ember a világ bármely pontjára eljusson. A mimetikus elmélet szempontjából a vágyakozó alanyok és a modellek közötti távolság egyre inkább elhalványul és elmosódik. A belső közvetítés egyre növekvő mértékben veszi át a külső közvetítés helyét, amely egyre fokozódó és kiterjedő frusztrációt, irigységet, versengést és rivalizálást eredményez (Palaver, 2013).

A mimetikus elmélet alapján elmondható, hogy a különbségek helyett sokkal inkább a vágy általi hasonlóság játszik szerepet a konfliktusokban. Girard koncepciója ellentmond azoknak a magyarázatoknak, amelyek a barát–ellenség relációkat és a politikai ellenségeskedést a civilizációk összecsapására vezeti vissza, ahogyan azt Huntington ismert tézise javasolja (Huntington, 1998). Az ENSZ (UN) által készített reprezentatív felmérések és 2018-ban közzétett kutatási jelentése szerint területi szempontból általános jelleggel megállapítható, hogy a nemzetközi migrációs mozgás döntő többségében egyazon kontinensen vagy nagyobb régió belül történik (UN-IOM, 2018).

Becsült regionális migrációs áramlások 2010–2015 között

Figure 3. Estimated regional migration flows, 2010–2015

Source: UN DESA, 2015a. Datasets for the 2015 revision of International migration flows to and from selected countries available from www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/empirical2/migrationflows.shtml.

Note: The direction of the flow is indicated by the arrowhead. The size of the flow is determined by the width of the arrow at its base. Numbers on the outer section axis, used to read the size of migration flows, are in millions. So, for example, between 2010 and 2015, there was an increase of around 4 million people in Northern America who were born in Asia.

Forrás: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf

A Pew Research Center (PRC) által készített 2012-es kutatási jelentés alapján némileg a fentivel analóg helyzet figyelhető meg a vallási hovatartozás dimenziója szempontjából. Tehát általánosságban elmondható, hogy az elvándorlók vallási hovatartozása megegyezik célország többségi vallásával vagy ahhoz hasonló² (PRC, 2012), azaz a vallási hovatartozás szempontjából aligha beszélhetünk a civilizációk összecsapásáról.

Migráció a vallási hovatartozás tükrében

Regional Origins, by Religion

Percentage of migrants who have come from each region who identify with each religious group

	North America	Latin America and Caribbean	Asia-Pacific	Europe	Middle East-North Africa	Sub-Saharan Africa
CHRISTIAN	74%	91%	19%	76%	8%	47%
MUSLIM	2	0	37	7	86	38
HINDU	<1	1	14	<1	<1	1
BUDDHIST	1	<1	10	<1	<1	<1
JEWISH	5	<1	<1	3	4	1
OTHER RELIGION	2	1	8	1	1	13
UNAFFILIATED	16	6	12	12	1	1
Total	100	100	100	100	100	100

Percentages may not add to 100 due to rounding. Figures for each region include people who have migrated between countries within the region.

Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life • Global Religion and Migration Database 2010

Regional Destinations, by Religion

Percentage of migrants who have moved to each region who identify with each religious group

	North America	Latin America and Caribbean	Asia-Pacific	Europe	Middle East-North Africa	Sub-Saharan Africa
CHRISTIAN	72%	85%	29%	57%	12%	45%
MUSLIM	6	2	26	26	69	39
HINDU	3	1	16	1	5	1
BUDDHIST	4	1	9	1	2	<1
JEWISH	1	1	<1	<1	10	<1
OTHER RELIGION	3	3	9	2	1	12
UNAFFILIATED	11	7	11	11	1	2
Total	100	100	100	100	100	100

Percentages may not add to 100 due to rounding. Figures for each region include people who have migrated between countries within the region.

Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life • Global Religion and Migration Database 2010

Forrás: <https://www.pewforum.org/wp-content/uploads/sites/7/2012/03/Faithonthemove.pdf>

² Ehhez fontos azt hozzátenni, hogy a vallás önmagában általában nem motivál a távozásra, hacsak nem kimondottan vallásüldözésről van szó. Továbbá a vallás nem is tekinthető a vágy tárgyának, tehát önmagában aligha vehető tekintetbe vonzó vagy húzó faktorként. Pusztán arra szándékozom utalni, hogy a nemzetközi migráció aligha rajzolja át a világ globális vallási térképét, így a vallás aligha tekinthető bármiféle civilizációs összecsapás fő indítékának.

A globális terrorizmus miatt a bevándorlás valamennyi érintett ország számára komoly kihívást jelent biztonságpolitikai szempontból is, ugyanakkor aligha tartható az a kijelentés, hogy a konfliktusok közvetlen oka a pusztán vallási különbség. Természetesen mérhetetlen naivitás lenne tagadni a vallási motivációjú erőszak létezését, de számos esetben hamar fény derül a vallás instrumentális mivoltára, mivel sokkal inkább valamilyen politikai vagy gazdasági természetű ok áll egy-egy erőszakos támadás vagy cselekmény hátterében, még ha azt egy adott vallás nevében is hajtották végre. Például erre mutat rá Rostoványi Zsolt a vallás és nacionalizmus palesztin-izraeli konfliktusban betöltött szerepének elemzése során. Megállapítja, hogy a vallás sokkal inkább az erőszak eszköze, mintsem a tényleges és közvetlen oka, így a konfliktus gyökere valójában sokkal inkább geopolitikai és nacionalista természetű (Rostoványi, 2006).

A migrációval kapcsolatos kutatásokban bevett nézőpont a migráció folyamatként való felfogása az egyéni döntéshozás és cselekvés szempontjából. A migrációs folyamatnak van egy döntéshozó szakasza, amely először is a migráció fontolgatásával kezdődik, majd pedig a tervezés fázisa következik, amelynek során artikulálódik a konkrét migrációs szándék és terv. Mindezt pedig a folyamat második lépcsőfoka, a megvalósulási szakasz követi adott esetben. A mimetikus elmélet alapján történő migrációelemzés aspektusából módszertani szempontból az egyéni várakozások és motivációk jobb megismerése végett érdemes az elvándorlást megelőző szakaszra koncentrálni. A visszatekintő adatgyűjtéssel szemben azok a vizsgálatok, amelyek még a konkrét migrációt megelőzően készülnek a kibocsátó populáció körében, sokkal tisztább képet tudnak nyújtani az elvándorlást megelőző egyéni motivációkról, körülményekről és várakozásokról, mivel azok tényleges megléte idején történik az adatfelvétel (Gödri – Feleky, 2013). Ez azért fontos módszertanilag, mert az elvándorlást követően a kezdeti motiváció helyébe újabb, más természetű szempont léphet, amely további elvándorlást eredményezhet. Tehát a szükséglet-alapú migráció alanyának szempontjából a kényszerhelyzet megszűnését követően a vágy-alapú migrációt ösztönző hatások erősödhetnek fel, így a gyakorlatban ezen a ponton már szinte lehetetlen beazonosítani azt, hogy milyen típusú migrációval is van dolgunk. Véleményem szerint ez a körülmény húzódik meg napjaink menekültkrízisének mélyén. Követésem panelvizsgálattal pedig még tovább lehetne árnyalni a képet a migrációt megelőző és az azt követő elvárások és azok be- vagy be nem teljesülésének összehasonlításával, azonban ez a módszer nagyon költséges és időigényes.

Végezetül megállapítható tehát, hogy a mimetikus elmélet érdemi adalékkal és szemponttal szolgálhat a migrációkutatás számára, mind az adatgyűjtés lehetséges szempontjai, mind az adatok másodelemzésének vonatkozásában. Természetesen ahhoz, hogy még inkább meggyőződhessünk az itt felvázolt elméleti illetve értelmezési keret alkalmazhatóságáról és érvényességéről, további empirikus kutatások szükségesek a jövőben.

Bibliográfia

- Ekéné Zamárdi Ilona (2003): A nemzetközi migráció napjainkban. *Alföldi Tanulmányok*, 19, 5–17.
- Fischl Vilmos (2013): A világvallások egymáshoz való viszonya. *Hadtudományi Szemle*, 6(4), 84–89.
Webcím: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00021/pdf/Utolso_megnyitas_2020.01.11.pdf Utolsó megnyitás: 2020.01.11.
- Girard, René (1966): *Deceit, desire, and the novel: self and other in literary structure*. Baltimore: Johns Hopkins Press.
- Girard, René (2013): *Mi rejtve volt a világ teremtéséről fogva*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Girard, René, – Williams, James G. (szerk.) (1996): *The Girard Reader*. New York: Crossroad.
- Gödri Irén – Felek Gábor Attila (2013): Migrációs tervek megvalósulása egy követéses vizsgálat tükrében. Az előzetes migrációs szándék, a várakozások és a külső elvárások szerepe. *Demográfia*, 54(4), 281–332.
- Gyáni Gábor (2003): A vándorlás mint kulturális jelenség. *Demográfia*, 46(4), 375–382.
- Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán (2014): *A migráció elmélete*. Budapest: Nemzeti Közszerkeleti Egyetem. Webcím: http://real.mtak.hu/16634/1/w207.bat_session%3D1164013711%26infile%3D%26sobj%3D8961%26cgimime%3Dapplication%252Fpdf Utolsó megnyitás: 2019.10.13.
- Huntington, Samuel. P. (1998): *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest: Európa.
- Huzdik Katalin (2014): *Migrációs potenciál alakulása, és az azt befolyásoló tényezők a XXI. század első évtizedében Magyarországon*. Doktori értekezés. Szent István Egyetem. Gazdálkodás és Szervezéstudományi Doktori Iskola, Gödöllő. Webcím: <http://archivum.szie.hu:80/?docId=14112> Utolsó megnyitás: 2019.11.17.
- Kanyó Mária – Löwi Ildikó (2017): Napjaink migrációs-demográfiai kölcsönhatásai és az európai uniós szabad munkaerőáramlás az EU–28-ban. *Hadtudományi Szemle*, 10(4), 428–448.
- Kirwan, Michael (2005): *Discovering Girard*. Lanham: Cowley Publications.
- Lőwiné Kemenyeczkai Ildikó (2015): A migráció várható alakulása és hatása a biztonság dimenzióira 2030-ig. *Hadtudományi Szemle*, 8(1), 189–208.
- Palaver, Wolfgang (2013): *René Girard's Mimetic Theory*. Michigan State University Press.
- PRC (2012): *Faith on the Move: The Religious Affiliation of International Migrants*. Webcím: <https://www.pewforum.org/wp-content/uploads/sites/7/2012/03/Faithonthemove.pdf> Utolsó letöltés: 2019.09.23.
- Ritecz György (2002): *Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre*. Doktori értekezés. Budapest. Webcím: <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/11946/ertekezes.pdf;jsessionid=3AC5DCA41BA23EBCED2E44B33893DE5C?sequence=1> Utolsó megnyitás: 2020.01.11.
- Rostoványi Zsolt (2006): *Együttélésre ítélve. Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért*. Budapest: Corvina.
- Sík Endre (szerk.) (2001): *A migráció szociológiája*. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium. Webcím: http://old.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Migracio_Szociologiaja_1.pdf Utolsó megnyitás: 2019.11.15.
- UN-IOM (2018): *World Migration Report 2018*. Webcím: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf Utolsó megnyitás: 2019.10.11.
- Warin, Thierry – Blakely, Andrew (2009): Choice or Mimetism in the Decision to Migrate? A European Illustration. *Global Economy Journal*, 12(2). 1–30.